

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та прикладної лінгвістики

«Креативний потенціал алюзії в англійськомовному художньому дискурсі»

кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студентки 4 курсу 431 групи
спеціальності 035.04 Філологія
(германські мови та літератури
(переклад включно) (переклад))
форма навчання – денна

Антонова К.Г.

Керівник – доц., к. філол. н.,
доцентка Короткова Л.В.

Рецензент – завідувачка
кафедри англійської філології, перекладу
і філософії мови імені професора
О. М. Мороховського Київського
національного лінгвістичного
університету, докторка філологічних
наук, доцентка Маріна О.С.

Підсумкова оцінка.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (власне ім'я та прізвище)

_____ (підпис) (власне ім'я та прізвище)

_____ (підпис) (власне ім'я та прізвище)

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження алюзії в сучасній філології ...	5
1.1. Поняття "алюзія" та суміжні явища.....	5
1.2. Класифікація та властивості алюзії.....	9
1.3. Функції алюзії в англійськомовному художньому дискурсі.....	13
РОЗДІЛ 2. Переклад алюзії в англійськомовному художньому дискурсі	18
2.1. Проблеми перекладу алюзії.....	18
2.2. Особливості перекладу алюзії.....	21
2.3. Способи перекладу алюзії.....	25
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ	35

ВСТУП

Алюзія – це натяк на відомого персонажа з художньої літератури, міфів, політики та історії. У багатьох сферах життя алюзію використовують як посилення на конкретних діячів певної епохи, історичний факт або подію. Алюзію можна зустріти у фільмах, мультфільмах, серіалах, книжках, музиці, жартах, поезії, засобах масової інформації та у політичних виступах. Багато письменників використовують цей стилістичний прийом щоб показати свою обізнаність щодо певної ситуації або висловити свою думку з того чи іншого приводу, словесно та інформативно збагатити дискурс та зробити його більш цікавим для читача [18, с. 34].

Алюзія є доволі поширеним явищем, тож доволі часто виникає потреба у її правильному перекладі з однієї мови на іншу. Незважаючи на те, що зараз є багато різноманітних допоміжних засобів перекладу, при необхідності перекладу стилістичного прийому алюзії в дискурсі слід звернутись до фахівця, адже переклад алюзії вимагає спеціальних знань та навичок. Потрібно не лише досконало володіти англійською мовою, а й знати особливості цього стилістичного прийому та основні способи перекладу, а також бути обізнаним з історією та культурою тої чи іншої країни.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що алюзію використовують у поезії, літературних творах, фільмах, новинах та політичних виступах, тож існує потреба у її правильному використанні, зокрема перекладі.

Мета дослідження полягає у дослідженні креативного потенціалу алюзії в англійськомовному художньому дискурсі.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні завдання:

- 1) дослідити поняття "алюзія" в філології;
- 2) з'ясувати класифікацію алюзії;
- 3) розглянути функції та властивості алюзії;
- 4) визначити особливості перекладу алюзії англійськомовного дискурсу;
- 5) встановити способи перекладу алюзії в англійськомовному дискурсі.

Об'єкт дослідження – алюзія в англійськомовному дискурсі як мовно-художнє явище.

Предмет дослідження – креативний потенціал алюзії в англійськомовному дискурсі та особливості її перекладу українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували твори Оскара Валда "Портрет Доріана Грея", Джейн Остін "Гордість та упередження", Ернеста Гемінгвея "Кішка під дощем" та Ш.О. Кейсі "Bedtime Story".

Методи дослідження. Під час написання роботи були використані такі методи дослідження: інформаційний, аналіз, синтез та порівняння.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані при перекладі англійськомовного дискурсу, а також на заняттях з курсу "Стилістика англійської мови" та "інтерпретація тексту".

Апробація результатів бакалаврської здійснювалась на XI науковій конференції з міжнародною участю "Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу". Публікації. Теоретичні положення висвітлено у тезах "Особливості перекладу алюзії".

Структура. Робота складається зі вступу, основної частини, яка містить два розділи, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АЛЮЗІЇ В СУЧАСНІЙ ФІЛОЛОГІЇ

1.1. Поняття «алюзія» та суміжні явища

"Креативність" (від англ. "create", "creative", – "створювати" або "творчий", – це поява свіжих ідей та створення чогось нового [10, с. 32].

Явище алюзії є доволі популярним в нашому житті. Алюзію можна зустріти не лише при читанні художньої літератури та перегляді фільмів, а й навіть у розмові. Наприклад, у реченні "шоколадний торт – це моя Ахіллесова п'ята" мовець посилається на героя з грецького міфу Ахіллеса і чия п'ята була єдиною його слабкістю. У цьому випадку "слабкістю" мовця є шоколадний торт. Термін "алюзія" походить від латинського "allusio", – жарт або натяк, і має довгу історію. Як зазначає Кузнецова Г.В., в закордонному мовознавстві та літературознавстві термін "алюзія" з'явився у шістнадцятому столітті, проте активно вивчати його почали лише наприкінці двадцятого століття [9, с. 32].

Алюзія – це стилістичний прийом, який використовує багато авторів, щоб показати свою обізнаність, або вказати на певний факт чи подію з історії, літератури, міфології або політики [5, с. 32].

Поняття "ілюзія" та "алюзія" співзвучні, але значення мають різне. Згідно з словником, ілюзія, це оманливе сприймання дійсності, неправильне уявлення про щонебудь. Алюзія це натяк на загальновідомий історичний, літературний чи побутовий факт який читач повинен зрозуміти [21, с. 34].

За словами М.І. Прокопця, "алюзія", – це відсилання до певного явища, реалії чи твору, який натякає на певний літературний твір, сюжет чи образ, кінематографічну, міфічну, історичну подію, побутовий, соціально-політичний факт чи мовленнєво-поведінковий стереотип із розрахунку на певну ерудицію та обізнаність аудиторії, покликану розгадати закодований зміст цього повідомлення». Найчастіше алюзію використовують у рекламі,

адже це єдиний засіб інтертекстуальності, який відсилається не лише до дискурсу, а й до фактів та реалій [13, с. 33].

З точки зору лінгвістики, алюзія розглядається як стилістичний прийом чи натяк, на певний літературний твір, сюжету чи образу, про який повинен здогадатись читач. Особливостями вивчення алюзії займались також такі науковці, як О.Ю. Абрамова, А.Г. Мамаєва, Є.В. Розен та інші [18, с. 34].

Згідно, О. М. Дронової, алюзія виконує оцінно-характеризуючу (натяк на риси героя), okazійну (посилання на історичні факти з метою відтворення духу епохи), конструктивну (розкриття певної теми) та прогнозуючу функції [11, с. 32].

За словами Снітовської О.Й., алюзія є важливим засобом смислового збагачення дискурсу, оскільки допомагає виділити художню дійсність твору та порівняти з аналогом, який відомий читачеві літературного твору [15, с. 33].

Д. Дюришин вважає стилістичний прийом алюзії "найпростішим видом літературного зв'язку" і вважає що найпопулярнішими алюзіями є пряме і приховане посилання на першоджерело [5, с. 32].

С. Моравський наголошує на таких функціях алюзії, як звернення до літературних персонажів, демонстрація начитаності автора, пояснення натяків та доповнення дискурсу [2, с. 32].

Процес розпізнавання алюзії читачем складається з таких етапів:

1) розпізнавання натяку. Алюзія може бути прихована, тож читач може її не помітити;

2) порівняння прочитаного дискурсу з власними здогадками. На сьогодні немає чіткого переліку книг, які повинен прочитати кожен, адже кількість творів постійно зростає. Сучасні автори люблять посилатися на недовговічні тексти, тож тлумачення багатьох алюзій інколи є неможливою без авторських виносів та пояснень;

3) зміна початкового роз'яснення частини дискурсу. Автор змінює первісне розуміння натяку;

4) сприйняття прочитаного дискурсу. У пам'яті читача закріплюється прочитане, і поширюється у мозок, доки читач не здогадається про алюзію [5, с. 32].

В умовах сьогодення, алюзія є доволі поширеним явищем, тож її можна зустріти будь-де. Починаючи від художнього дискурсу, а закінчуючи фільмами та серіалами. Тож, це є "проблемою" не тільки для письмових, а й для усних перекладачів. Наприклад популярний серіал про доктора Хауса є алюзією на детектива Шерлока Холмса. Навіть імена в серіалі є співзвучними – Хаус і Холмс, Вілсон та Ватсон [23, с. 20].

Стилістичний прийом алюзії має доволі широкий спектр сфер використання, починаючи від художніх творів, а закінчуючи рекламними роликами. Наприклад, у рекламі нового готелю "Continuum II" використано біблійну алюзію "*Paradise has an address*" – "*рай має адресу*", оскільки слово "*paradise*" з англійської мови означає "*рай*". Таким чином, глядач має зробити висновок, що в "Continuum II" умови як в раю [5, с. 32].

Як термін, алюзія з'явилася ще в шістнадцятому столітті, і в перекладі з латинської означає "*грати, або жартувати*". Основна мета алюзії, – збагатити письмовий чи усний дискурс у структурному та смисловому значенні, а також спростити розуміння ідеї чи настрою, через натяк на вже відомий факт або історію, наприклад, сюжет казки або міфів. Алюзія виконує концептуальну та номінативну функцію, образну та оцінну семантику і поділяється на ономасіологічну, стилістичну та риторичну [1, с. 32].

Алюзія мала особливий вплив на творчість письменників та їх літературних попередників, адже творчість одного автора залежала від історичних подій або від творів іншого письменника. Через те, що автор свідомо чи несвідомо використовував творчі чи культурні надбання своєї епохи, то будь-який твір віддзеркалює світ в якому народився і виріс автор. Алюзію почали використовувати у сатиричних творах наряду з каламбуром чи грою слів ще під час доби Ренесансу. Лише згодом, на початку сімнадцятого століття, коли для літератури було властивим брати за взірць античні твори,

алюзію почали сприймати як приховане посилення, що містить натяк. В англійській літературі письменники двадцятого століття, проводячи аналогію між сучасністю та античністю, у своїх працях наводили алюзії на міфологічні теми, щоб продемонструвати основні мотиви поведінки людини. На основі цього прийому були написані такі твори Дж. Апдайк як "Уліс" та "Кентавр", а також багато робіт Т.С. Еліота [11, с. 32].

У текстах багатьох поетів, прозаїків та драматургів доволі часто можна зустріти натяки на певні події, – так званий прийом алюзії, який використовують автори для того, щоб словесно збагатити дискурсу, показати свою обізнаність та начитаність. Тобто, алюзія це вказівка на загальновідомий факт, який читач повинен розпізнати, наприклад *"піррова перемога"* – це перемога, здобута ціною величезних зусиль [21, с. 34].

Алюзія це засіб вираження комічного та іронічного ефекту, а також натяк на конкретну подію чи персонажа. У художньому дискурсі алюзію використовують для художнього збагачення, створення асоціації у читача за допомогою натяку на конкретних персонажів, певні події чи факти. Наведемо приклад розмови головного інспектора Джона Ребуса з колегою, з роману *"Exit music"*: *"What the music you're playing?" / "It's called Little Criminals. There's a track on it called "Jolly Coopers on Parade" / "Not someone au fait with police then..." / "It's Randy Newman. There's another title of his I like: "You Can't Fool the Fat Man". / And would the fat man be yourself, by any chance?" / "Maybe I'll keep you guessing". He let the silence linger for a moment. – "Яку музику ви слухаєте?" / "Це називається Маленькі злочинці. На ньому є трек під назвою "Веселий Куперс на параді" / "Тоді не хтось з фактом з міліцією..." / "Це Ренді Ньюман. Є ще одна його назва, яка мені подобається: "Товстуна не можна обдурити". / І чи міг би товстий бути самим собою, випадково?" / "Можливо, я змушу вас здогадуватися". Він дозволив мовчанці затриматись на мить [переклад наш – А. К.]*

Автор не наводить тексти пісень у романі, проте вони є достатньо відомими для того, щоб у читача виникла асоціація, пов'язана з настроєм

персонажа. Отже, такі пісенні алюзії є смисловими та пізнавальними сигналами, що дозволяють читачу на підсвідомому рівні схарактеризувати Джона Ребуса [9, с. 32].

Доволі часто алюзію плутають з такими термінами, як "інтертекстуальність" та "плагіаризм". На відміну від інтертекстуальності алюзія має певну мету; Від плагіаризму алюзія відрізняється тим, що поет не подає посилання як на власне; Від цитації, тим не береться в лапки; і від кліше, адже має єдине джерело [18, с. 34].

1.2. Класифікація та властивості алюзії

Згідно М.Д. Тухарелі є такі основні види алюзії:

а) антропоніми – власні імена, зооніми – імена тварин та птахів, топоніми – географічні назви, космоніми – назви планет та зірок, ктематоніми – назви історичних подій, та теоніми – назви богів, демонів, міфологічних персонажів;

б) біблійні, міфологічні, літературні, історичні та інші реалії;

в) цитати та ремінісценції [11, с. 32].

Алюзії також класифікуються за рівнем доступності для читача. Наприклад є такі алюзії, що стосуються конкретної епохи або певного кола спілкування. За своєю структурою алюзія може бути виражена словом, парою слів або навіть словесною конструкцією [2, с. 32].

Алюзію поділяють на власне алюзію, як натяк на нещодавні події; особистісну алюзію, а саме факти з біографії письменника; метафоричну алюзію, метою якої є передача додаткової інформації; імпліцитну алюзію, що повторює стиль інших письменників та структурну алюзію, що відтворює структуру іншого твору [18, с. 34].

За тематичною приналежністю алюзія поділяється на *літературну, історичну, біблійну, арталюзію та особову*. [16, с. 33].

В.С. Виноградов доповнює цю класифікацію філологічними та історично-філологічними. Наприклад, такі речення як *"the United States is*

experiencing another" "September 11"; "The tragic events of "Black Tuesday" on September 11, 2001 ..." – "США переживає чергове "11 вересня"; Трагічні події "чорного вівторка" 11 вересня 2001 року..." та неологізми "September 11 plot – теракт 11 вересня"; "black Tuesday" – "чорний вівторок"; "9/11 (9-11, 9.11, nine-one-one, nine-eleven)" – "події 11 вересня"; "post-Manhattan reality – пост-Манхетенська реальність" містять історичні алюзії на терористичний акт Іраку проти США у вересні дві тисячі першого року [9, с. 32].

Літературні твори Шекспіра, Льюїса Керролла, Чарльза Дікенса є доволі популярними джерелами алюзій. Для того, щоб висловити свою думку стосовно певної події автори у своїх творах можуть натякати на інші. Наприклад, шекспірівські персонажі посилаються на грецькі міфи або забобони того часу, а у попкультурі на відому всім літературу. Такі імена як, "Шайлоко" чи "Ромео", є згадками про творчість Шекспіра, а фраза "catch-22" стосується роману Джозефа Хеллера, навіть якщо ми цього не усвідомлюємо. Якщо хтось посилається на Адоніса чи "Одіссею", це буде вказівкою на грецькі джерела [13, с. 33].

Літературні алюзії вживаються з метою скорочення розповідного дискурсу, а також нагадати читачеві останні події, словесно збагатити та додати емоційність. Наведемо приклад літературної алюзії. У реченні "Dear me! I'm not Hetty if I do look green. I'm just a poor little working girl" – "Боже мій! Я не Хетті, якщо я виглядаю зеленим. Я просто бідна дівчинка, яка працює", О. Герні наводить алюзію на Хетті Гарт, найбагатшу жінку Америки того часу. За допомогою прийому алюзії автор хотів показати матеріальне становище героїні [1, с. 32].

Історичні алюзії є найбільш вживаними. Вони конкретні і точні, тож найлегше піддаються перекладу, однак через це вони менш експресивні та емоційні. Вони є джерелом змістовно-інтелектуальної інформації для читача [3, с. 32].

Історичні алюзії вказують на певних історичних діячів, події чи факти. Вони є найлегшими для сприймання, точними, змістовними та конкретними.

Однак, історичні алюзії найменше передають емоції. Алюзією також можуть бути власні імена, наприклад назви тварин, птахів, художніх творів, богів та географічних назв [1, с. 32].

Культурні та історичні алюзії є способами пізнання навколишнього світу для кожної людини. [5, с. 32].

Розглянемо детальніше історичні алюзії у романі Р. Адамса *"Watership Down"*. Автор посилається на твір *"The Private Life of the Rabbit"* натураліста Рональда Локлі, а також персонажів з літератури та міфів, героїв народного етносу (*Robin Hood* – мужня людина, захисник слабших; *John Henry* – герой, що бореться з загрозливими технологіями; *Brer Rabbit* – літературний персонаж, чії пригоди описуються у творі "Uncle Remus" Дж. Харріса; *Одіссей* – гомерівський персонаж, мандрівник, хитра, кмітлива людина; *Кассандра* – героїня грецької міфології, провидиця); Усім розділам та епілогу передують епіграфи з творів В. Шекспіра, Г. Вона, Р. Браунінга, В. Одена, В. Блейка, Р. Джеферса, В. Сйтса та інших [11, с. 33].

Наведемо приклад філологічної алюзії в реченні *"They undergo a system of inspections and testing and do not look like "Frankenstein's food"* – "Вони проходять систему перевірок і тестування і зовсім не схожі на "їжу Франкенштейна". Неологізм *Frankenstein food* – "їжа Франкенштейна" є алюзією на монстра, що був створений унаслідок наукового експерименту Генрі Франкенштейна з фільму жахів Джеймса Вейла. Прикладом історично-філологічної алюзії є неологізм *cold peace* – *холодний мир*, що означає ворожнечу без ідеологічного запалу», що є алюзією на словосполучення *cold war* – *холодна війна*, що означає геополітичну й ідеологічну боротьбу СРСР та Сполучених Штатів після Другої світової війни: *"The Cold War, the Cold Peace, the signs of the resumption of the Cold War, and then the promise of peace again. Is there any logic in the development of relations between the United States and Russia?"* – "Холодна війна, холодний мир, ознаки відновлення холодної війни, а згодом знову обіцянка миру. Чи існує якась логіка у розвитку відносин між США та Росією?" [19, с. 34].

Біблійні алюзії є надзвичайно популярними у літературних творах, оскільки мають дуже високий рівень пізнаваності та не потребують додаткового пояснення [16, с. 33].

Кожного разу, коли хтось згадує про Ноя, потоп, ковчег, Мойсея, блудного сина, Адама та Єву або змію, – це все належить до біблійних алюзій [13, с. 33].

Біблійні та міфологічні алюзії містять натяки на релігійні тексти. Вони наповнені емоціями, тож використовуються з метою надання певної характеристики героям. Наведемо приклад біблійної алюзії *old wives' fables* (бабусині казки/байки зі значенням вигадка, небилиця) з уривку художнього тексту С.С. Алешко-Ожевської: *"Another of old wives' tales, Matteo! Nature intended you for a beginning friar"*. – *"Ще одна з казок старих дружин, Маттео! Природа призначила вас для починаючого монаха"*. *"I have often thought I have missed my vocation. With my brilliant gift for telling lies in a truthful manner, I should have my way in the Church to the highest dignities"*. – *"Я часто думав, що пропустив своє покликання. З моїм блискучим даром говорити неправду правдиво, я мав би пройти шлях у Церкві до найвищих гідностей"*. У тексті авторка використала цитату з біблії *"But refuse profane and old wives' fables, and exercise thyself rather unto godliness (I Timothy IV,7)"*, пояснивши значення біблеїзму у наступному реченні: *"brilliant gift for telling lies in a truthful manner – блискучий подарунок за правдиве висловлювання неправди"* [1, с. 32].

Політики також застосовують прийом алюзії. Наприклад, фраза з інавгураційного звернення Джона Ф. Кеннеді: *"Ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country."* – *"Не питайте, що ваша країна може зробити для вас – запитайте, що ви можете зробити для своєї країни"* [13, с. 33].

Біблійні та міфологічні алюзії вважають найбільш експресивними та емоційними. Автори зазвичай використовують біблійні алюзії, щоб наділити героя позитивними рисами. Для того, щоб передати якусь сенсаційну новину, автор використовує алюзію з міфів, значно рідше літературні та біблійні

алюзії. Тож, кожна людина що обізнана з легендами та міфами Стародавньої Греції, може зрозуміти їх значення [3, с. 32].

У тексті роману Р. Адамса "Watership Down" вжито також алюзію на біблійні тексти, наприклад одна з історій Кегара перегукується з біблійною історією про Ноїв ковчег, кроляча міфологія – з розповідями про створення світу, а також політичні реалії. Автор описує чотири форми суспільства з різним соціальним устроєм – традиційної конституційної монархії, соціалістичного суспільства, фашистської диктатури та демократії. Р. Адамс використовує також прийом історичної алюзії, коли також посилається на Наполеона, Гітлера та їх світогляд [11, с. 32].

1.3. Функції алюзії в англійськомовному дискурсі

Алюзія виконує багато різних стилістичних функцій. Основними стилістичними функціями алюзії на думку В. П. Гайдар є дослідження часу, характеристика персонажів, формування місцевого колориту та інше. Процес створення й функціонування алюзій пояснюється певними законами й чимось схожий на механізм перетворення даних, що накопичуються в пам'яті людини [18, с. 33].

Кожен науковець виокремлює різні функції алюзії, однак до її головних функцій належать оціннохарактеризуюча, експресивна та конструктивна функція. До текстових функцій належать текстотвірна та інтертекстуальна.

Оціннохарактеризуюча функція використовується для конкретизації образу, через порівняння героя з іншими відомими предметами або персонажами, щоб наділити його цими властивостями.

За допомогою експресивної функції автор тексту інформує читача про свою обізнаність в області культури. Нерідко письменник посилається на популярні твори. Історичні алюзії можуть слугувати для відтворення емоційного фону необхідної епохи.

Особливість конструктивної функції в тому, що алюзією може бути посилення на будь-який текст, який орієнтований на конкретного читача, що

зможе впізнати та оцінити натяк, а також адекватно зрозуміти намір автора. У деяких випадках такі алюзійні посилання є зверненням автора до аудиторії з метою привернути до себе увагу. Автор вносить додаткову інформацію для збагачення загального дискурсу твору [1, с. 32].

До основних функцій алюзії належать уподібнення, створення комічного, гумористичного та іронічного ефекту, інформативна, поетична та емоційна функції. Наведемо приклад з тексту "Hot Water" J.Woodhouse: *"The town itself was to the left, a straggling huddle of red roofs and white walls in the centre of which, raising a golden dome proudly skywards, stood the building which had made the place the popular resort it was – the Casino Municipal. For St. Rocque, once a tiny fishing village, has become in recent years a Mecca for those who enjoy watching their money gathered in with rakes by sad-eyed croupiers"* – *"Саме місто було ліворуч, слабкий хід червоних дахів і білих стін, у центрі якого, гордо піднімаючи вгору золотий купол, стояла будівля, яка зробила місце популярним курортом – муніципальним казино. Сен-Рок, колись крихітне рибальське селище, за останні роки стало Меккою для тих, хто любить спостерігати за своїми грошима, зібраними граблями з сумнооких круп'є дорога".* Алюзією виступає назва широковідомого містечка Мекка, місця паломництва мусульман. У цьому реченні алюзія виконує одразу дві функції: 1) уподібнення, щоб читач міг краще уявити місце дії, 2) комічний ефект, через те, що Мекка – святе місце релігійного поклоніння, а в прикладі з тексту говориться про поклоніння грошам та азартним іграм [18, с. 34].

У романі "Monsignor Quixote" алюзію використовують з метою досягнення гумористичного, комічного та іронічного ефекту, натякаючи на головного героя роману М. Сервантеса Дона Кіхота: *"A priest who can set before an unexpected guest good wine, good cheese and a remarkable steak is a priest who can hold his own in the highest of circles. We are here to bring sinners to repentance and there are no more sinners among the bourgeois than among peasants. I would like you to go forth like your ancestor Don Quixote on high roads of the world..."* / *"They called him a madman, monsignor." / "So many said of St. Ignatius." / "He was*

a fiction, my bishop says, in the mind of a writer..." / "Perhaps we are all fictions, father, in the mind of God." / "Do you want me to tilt at windmills?" / "It was only by tilting at windmills that Don Quixote found the truth on his deathbed". – "Священик, який може поставити перед несподіваним гостем хороше вино, хороший сир та чудовий стейк, – це священик, який може поводитись у найвищих колах. Ми тут, щоб привести грішників до покаяння, і серед буржуа немає більше грішників, ніж серед селян. Я хотів би, щоб ти, як твій прабатько, Дон Кіхот, вийшов на високі світові дороги..." / "Вони називали його божевільним, монсеньйоре." / "Так багато говорили про святого Ігнатія. /" "Він був вигадкою, каже мій єпископ, у свідомості письменника..." / "Можливо, ми всі вигадки, отче, в розумі Бога." / "Хочете, щоб я нахилився до вітряків?" / "Лише нахилиючись до вітряків, Дон Кіхот знайшов правду на смертному одрі". [переклад наш – А.К.]

У даній алюзії автор натякає на розвиток подій у романі, головний герой монсеньйор Кіхот, який вважається нащадком Дона Кіхота, мандрує його шляхами, про які М. Сервантес написав у романі. Завдяки прийому мовної гри з фразеологізмом *"to tilt at windmills"* – *"боротися з вітряними млинами"*, у значенні "даремно" підсилюється сприйняття поради єпископа священником [9, с. 32].

Алюзії також виконують інформативну функцію, передаючи інформацію про зовнішній світ. Цей стилістичний прийом дає змогу читачеві не тільки розпізнати інформацію, яка закладена у творі, а й дізнатися думку автора щодо конкретної ситуації [5, с. 32].

Наприклад, у реченні *"And you have the Sportsmen's Show where the girl that measures 36, 19, 45 cooks breakfast food in a birch-bark wigwam on the banks of the Grand Canal of Venice conducted by one of the Vanderbilts, Bernard McFadden, and the Reverends Dowie and Duss"* – *"А ще ви маєте «Шоу спортсменів», де дівчина 36, 19, 45 років, готує їжу для сніданку у вігвамі з берестової кори на березі Великого каналу Венеції, проведеного одним із Вандербільтів Бернардом Макфадденом та Преподобними Дауї та Дассом"*,

етнічна алюзія *"bark wigwam"* виконує інформативну функцію та викликає яскраві враження у читача, адже пов'язана з назвою певного народу завдяки назві будівлі конкретного стилю [переклад наш – А.К.].

Наведемо приклад інформативної функції алюзії з творчості американських письменників двадцятого століття, що приділяють особливу увагу громадянській війні Америки за незалежність від британської влади. У тексті автор використав алюзію, яка дає вказівку на битву при Гуттенберге, що поклала кінець громадянській війні у липні 1863 року: *"As a compromise between the serious and the trivial a grand exhibition of fireworks, culminating in a representation of the battle of Gettysburg took place in the Grand Concourse every night"* – *"В якості компромісу між серйозним і дріб'язковим у Великому Залі щовечора проходила грандіозна виставка феєрверків, яка завершилася репрезентацією битви під Геттісбергом"*. Власна назва рельєфу *"Bunker Hill"* є алюзією на першу велику битву Америки за незалежність: *"Stand up here", I says to Liverpool, "you scum of a despot limited monarchy, and have another dose of Bunker Hill"* – *"Встаньте тут, – кажу я Ліверпулю, – ви, нагрязник деспотової обмеженої монархії, і прийміть ще одну порцію Бункер-Хілла"* [переклад наш – А.К.].

Прикладом інформативної функції алюзії також може бути етнічна алюзія на акронім, що може бути вказівкою на певні події: *"This was said to be the reason Winchell always referred to him as a Nazi, that and the fact, that he attended rallies in Yorkville"* – *"Це було причиною того, що Вінчелл завжди називав його нацистом, і той факт, що він відвідував мітинги в Йорквілі"*. Йорквіль, один з районів Нью-Йорку, де мешкають американці, що мають німецьке походження, і де проходив мітинг солідарності нацистів з німецькими нацистами у тридцятих роках двадцятого століття [17, с. 33].

Поетичну функцію в більшості випадків автори використовують з розважальною метою: читач сприймає пошук посилань як свого роду захопливу гру або розгадування кросворду, складність якого невизначена [5, с. 32].

Також алюзія може виконувати емоційну функцію. Наприклад, міфологічна алюзія "*inferno*", що означає "некло", у словосполученні "*Dore's Illustrations of the Inferno*" відіграє емоційну функцію [17, с. 33].

Отже, алюзія це натяк автора на певні події з літератури чи історії. Основна мета алюзії, – структурно збагатити, спростити розуміння ідеї чи настрою через натяк на відомий раніше факт або історію, наприклад. Алюзія виконує концептуальну та номінативну функцію, образну та оцінну семантику і поділяється на ономасіологічну, стилістичну та риторичну. Алюзія може бути виражена словом, декількома словами або словесною конструкцією. У художньому дискурсі алюзію використовують для художнього збагачення, створення асоціації у читача за допомогою натяку на конкретних персонажів, певні події чи факти. За тематичною приналежністю алюзія поділяється на літературну, історичну, біблійну, арталюзію та особову. До основних видів алюзії належать антропоніми, топоніми, космоніми, ктематоніми, теоніми, біблійні, міфологічні, літературні, історичні та інші реалії, цитати та ремінісценції. До основних функцій алюзії належать уподібнення, створення комічного, гумористичного та іронічного ефекту, інформативна, поетична та емоційна функції. Оціннохарактеризуюча функція використовується для конкретизації образу. За допомогою експресивної функції автор тексту інформує читача про свою обізнаність в області культури. Особливість конструктивної функції в тому, що алюзією може бути посилення на будь-який текст, який орієнтований на конкретного читача. До текстових функцій належать текстотвірна та інтертекстуальна. В залежності від функції, алюзію поділяють на власне алюзію, особистісну, метафоричну та імпліцитну алюзію. Креативність алюзії полягає в тому, що вона дає змогу читачу розпізнати прихований натяк, змінивши традиційний підхід до читання.

РОЗДІЛ 2

ПЕРЕКЛАД АЛЮЗІЇ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Проблеми перекладу алюзії

Доволі часто, одна й та сама алюзія може мати зовсім різне значення в залежності від контексту. Наприклад, власна назва "Robin Hood" у реченні *"the wild old outlaw, hiding behind the flamboyant screen of his outrageous behaviour and his cosmopolitan influences, was perhaps as simply and inalienably native as Robin Hood"* – "дикий старий поза законом, ховаючись за яскравим екраном своєї епатажної поведінки та своїх космополітичних впливів, мабуть, був таким самим простим і невід'ємним корінням, як Робін Гуд" перекладається як щось "рідне, близьке серцю". А у реченні *"So far, the only thing he has bought was a Robin Hood hat with a picture of Rumfoord on one side and a picture of a sailboat on the other, and with his own name stitched on the feather"* – "Поки що єдине, що він придбав, – це капелюх Робін Гуда із зображенням Румфорда з одного боку та зображенням вітрильника з іншого, і з власним ім'ям, нашитим на перо" ця алюзія має значення "капелюх з пером" [1, с. 32].

Речення на кшталт *"I know them from Alfred to Omaha"*, – "Я знаю їх від Альфреда до Омахи", можна перекласти у звичайний спосіб, оскільки алюзія на американські міста Альфред та Омаха є фонетичною алюзією на загальновідому крилату фразу "від альфи до омеги". При перекладі такого речення як *"They are as suitable for business and politics as Algernon Charles Swinburne is for leadership at Chuck Connor's annual ball."* – "Вони годяться до бізнесу та політики так само як Елджернон Чарльз Свінберн до керівництва на щорічному балу Чака Коннора" можуть виникнути труднощі, оскільки автор вжив іронічну ілюзію, посилаючись на знаменитого поета-декадента, що мав провести щорічний бал на честь відомого коміка. Без пояснення контексту читач не зрозумів би гумор, і вжита алюзія була б даремною. У реченні *"Then this lady", I say to Andy, "enters the duke with the Washington authorities with an*

arsenal of fifty letters of illegible writing by a member of the Cabinet, sent to her when she was fifteen, together with a letter of recommendation from King Leopold of Belgium". – "Тоді ця дама, – кажу я Енді, – вступає в герць з владою Вашингтона з арсеналом п'ятдесяти листів нерозбірливої писанини авторства члена Кабінету, які слали їй коли їй було п'ятнадцять, вкупі з рекомендаційним листом від бельгійського короля Леопольда", алюзія також виконує іронічну функцію. Щоб збагнути чому автор кепкує з героїні, читач повинен знати історію про короля Леопольда II, який мав репутацію ловеласа. Якщо замінити алюзію натяком на донжуанів, це може порушити дух епохи, у якій жив автор. Однак, без пояснення, сучасній людині ця алюзія не буде достатньо зрозумілою. Тож, саме від перекладача залежить, чи зрозуміє читач комічність ситуації, чи ні [20, с. 34].

Якщо алюзія є спільною для перекладача і читача перекладу, передача такої алюзії на іншу мову не викликає труднощів, тож немає потреби в коментарі перекладача. Наприклад, Ш.О. Кейсі у своїй п'єсі "Bedtime Story" використала алюзію, що має біблійний мотив про вигнання людини з раю: *"D'ye like the dark because your deeds are evil, or what? Switch on the light for God's sake, man, and let's have a look at each other before you banish your poor Eve from her paradise."* – "Ти як темрява, бо твої вчинки лихі, чи не так? Увімкни світло заради Бога, чоловіче, і давайте подивимось один на одного, перш ніж прогнати бідну Єву з її раю". Ця алюзія є зрозумілою більшості людей, тож пояснювати її не потрібно [1, с. 32].

Особливо важкими для перекладу є перифразовані алюзії, тому зберегти оригінальність тексту вдається не завжди, наприклад у таких реченнях, як *"Gabbo is coming. Five days till Gabbo. Gabbo here today."* – "Габбо іде. П'ять днів до Габбо. Габбо прийде сьогодні", вжито алюзію на п'єсу ірландського драматурга С.Беккета "Waiting for Goddot" [6, с. 32].

Перекладач має донести всі нюанси авторського задуму, його гумор, натяки, гру слів та значень. Доволі часто письменник не в змозі повністю передати дух певної культури чи епохи, тож використовує прийом алюзії,

посилаючись на події чи факти, що мають викликати у читача певну асоціацію чи образ, тож у недосвідченого фахівця можуть виникнути складнощі при перекладі [1, с. 32].

Ернест Гемінгвей у своєму оповіданні "Cat in the Rain" – "Кішка під дощем" також використав біблійну або історичну алюзію, *"It also faced the public garden and the war monument. There were big palms and green benches in the public garden"* – "Він також виходив на сквер і пам'ятник війни. У сквері стояли великі пальми та зелені лавки". Гемінгвей може натякати як на Едемський сад, так і на Першу світову війну. Обидві ці події були довготривалими та демонструють на що здатна жінка, намагаючись привернути до себе увагу [7, с. 32].

Однак, всупереч тому, що біблеїзми є відомими для більшості, одна і та ж біблійна алюзія може надати дискурсу іронічне або гумористичне забарвлення. Тож, лише від правильного розуміння алюзії перекладачем залежить адекватність перекладу тої чи іншої алюзії та передача авторського задуму. Наприклад, Джейн Остін у своєму романі "Pride and Prejudice" використала прийом біблійної алюзії: *"He is to take possession before Michaelmas, and some of his servants are to be in the house by the end of next week."* – "Він повинен заволодіти до Михайла, а деякі його слуги повинні бути в будинку до кінця наступного тижня.", натякаючи на християнський фестиваль, на честь Архангела Михаїла, який, згідно з християнською вірою, переміг сатану у війні на небі [переклад наш – А.К.].

А в реченні *"Yes; these four evenings have enabled them to ascertain that they both like Vingt-un better than Commerce; but with respect to any other leading characteristic, I do not imagine that much has been unfolded."* – "Так; ці чотири вечори дозволили їм переконатися, що їм обом подобається Вінгт-ун більше, ніж Комерція; але щодо будь-якої іншої провідної характеристики, я не думаю, що багато чого було розгорнуто". Джейн Остін натякає на дві карткові гри, які були популярні під час написання роману. Цю алюзію важко розпізнати без додаткової інформації про життя авторки, тож перекладач

повинен враховувати цей момент. У такому реченні як *"He did everything best in the world; and she was sure he would kill more birds on the first of September, than anybody else in the country."* – *"Він робив усе найкраще на світі; і вона була впевнена, що першого вересня він уб'є більше птахів, ніж хтось інший у країні"*, авторка натякає на перший день сезону відстрілу куріпок у Європі. А в реченні *"Oh! my sweetest Lizzy! how rich and how great you will be! What pin-money, what jewels, what carriages you will have!"* – *"О! моя наймиліша Ліззі! яка ти багата і якою ти будеш чудовою! Які кишенькові гроші, які коштовності, які карети у вас будуть!"* алюзією є слово *"pin-money"* – що означає "кишенькові гроші", які чоловік давав дружині на власні витрати в той час, коли роман був написаний [22, с. 32].

Як бачимо, переклад алюзій є доволі клопіткою справою, адже деякі алюзії неможливо розпізнати без додаткових знань. Перевага авторського коментаря в тому, що це дає змогу зберегти інтригу оригіналу, що опирається на фонові знання читача, тим самим робить текст цікавішим. Однак, в той самий час, авторський коментар позбавляє читача змоги самостійно знайти алюзію, що робить читання більш захоплюючим.

2.2. Особливості перекладу алюзії

Алюзією можуть бути дані наведені до тексту, техніка побудови фрази та графічне оформлення тексту, а саме шрифт та розташування тексту на площині. Відмінною рисою стилістичного прийому алюзії є часова співвіднесеність. Алюзія може бути обмежена в посиланні на факти чи події з минулого. Якщо такого обмеження немає, то джерелами алюзії є факти з сучасного життя суспільства [5, с. 32].

Алюзією також можуть виступати власні надбання автора чи моменти з його життя, тож перекладач має бути обізнаним. Дуже часто натяки автора ускладнюють розуміння дискурсу, і сповільнюють роботу перекладача. До того ж у читача і перекладача можуть виникнути зовсім різні асоціації. Щоб

уникнути цієї проблеми, перекладач повинен віднайти спільне значення для обох сторін [1, с. 32].

Алюзії на основі традицій певного етносу є національними способами пізнання світу, тож для їх правильного розуміння перекладач повинен бути більш обізнаним з культурою інших народів, або попросити допомоги у носія мови [5, с. 32].

У кожного автора є власна мета написання творчу, тож під час перекладу алюзійного дикурсу, перекладач має взяти це до уваги, визначити особливості написання цього твору, вік читача, його культуру та сферу обізнаності, і лише після цього перекладати текст. Оскільки вихідний текст перекладу повинен бути максимально наближеним до оригіналу, то перекладач роз'яснює у коментарі авторський задум. Наприклад, в уривку вірша У.Йетса *"Yet, could we turn the years again, / And call those exiles as they were / In all their loneliness and pain, / You'd cry, "Some woman's yellow hair / Has maddened every mother's son..."* алюзією є жінка з рудим волоссям, однак це не викликає жодних асоціацій у читача. Перекладач повинен пояснити значення цієї алюзії, зберігши при цьому оригінал тексту. Тож, у коментарях перекладач надає інформацію про те, що жінка з рудим волоссям – це кельтська богиня *Кетлін-Холен*, що була втіленням образу Ірландії для У. Йетса [1, с. 32].

А. Кам'янець та Т. Некряч, що досліджували явище алюзії, переконані, що перекладати алюзії потрібно відповідно до їх функцій у тексті, оскільки головна мета алюзії, – викликати у читача такі самі почуття як і в оригіналі. Важливо також враховувати тексти, які читач повинен знати, для того, щоб зрозуміти натяк. До таких текстів можуть належати фольклорна та антична міфологічна спадщина, Біблія, популярні твори світової літератури, а також культурні алюзії, наприклад звичаї чи традиції, та історичні події [20, с. 34].

Для того, щоб алюзія була помічена і правильно перекладена, читач і автор повинні мати спільні знання щодо певної сфери життя чи галузі. Наведемо приклад з творчості Оскара Валда, який не тільки збирав, а й поширював японське мистецтво в Англії. У його романі "Портрет Доріана

Ґрея" можна відшукати велику кількість запозичених японських слів та алюзії [12, с. 33].

У першому розділі автор описує дивовижну красу весняної природи, якою милується Генрі Воттон, розмірковуючи про художників із Токіо: *"From the corner of the divan of Persian saddlebags on which he was lying, smok-ing, as was his custom, innumerable cigarettes, Lord Henry Wotton could just catch the gleam of the honey-sweet and honey-coloured blossoms of laburnum, whose tremulous branches seemed hardly able to bear the burden of a beauty so flame-like as theirs; and now and then the fantastic shadows of birds in flight flitted across the long tussore-silk curtains that were stretched in front of the huge window, producing a kind of momentary Japanese effect, and making him think of those pallid jade-faced painters of Tokio who, through the medium of an art that is necessarily immobile, seek to convey the sense of swiftness and motion"* – "З-за кута дивана перських сідлачок, на яких він лежав, кури́в, як це було за його звичаєм, незліченну кількість сигарет, лорд Генрі Воттон міг просто вловити блиск медово-солодкого та медового кольору квітів лабурни, чиї тремтливі гілки, здавалося, навряд чи витримали тягар такої полум'яної, як їхня; і часом і тоді фантастичні тіні птахів у польоті промайнули довгими шовковими шовковими шторами, що були натягнуті перед величезним вікном, виробляючи якийсь миттєвий японський ефект, і змушуючи його думати про тих блідих нефритових живописців Токіо які через засіб мистецтва, яке завжди є нерухомим, прагнуть передати відчуття швидкості та руху" [переклад наш – А.К.].

У головного героя, Доріана Ґрея, можна помітити риси Фауста. Також є певна схожість з легендою про Фауста, що "отримав вічну молодість від диявола". У якості Мефістофеля виступає лорд Генрі, що зваблює новими ідеями Доріана Ґрея, перетворюючи талановитого юнака на потвору. Сибіла Вейн має риси Маргарити, а Валентин це Джеймс Вейн. Автор роману використав алюзію на творчість Шекспіра, наприклад, *"The girl never really lived, and so she has never really died. To you at least she was always a dream, a*

phantom that flitted through Shakespeare's plays and left them lovelier for its presence, a reed through which Shakespeare's music sounded richer and more full of joy" – "Дівчина насправді ніколи не жила, а тому насправді ніколи не померла. Принаймні для вас вона завжди була мрією, фантомом, який пролітав у шекспірівських п'єсах і залишав їх милішими за свою присутність, очеретом, завдяки якому шекспірівська музика звучала багатше і повніше радості". Коли Доріан розповідає лорду Генрі що закоханий в Сибілу Вейн, він посилається на шекспірівські п'єси, в яких вона брала участь, називаючи її героїнею кожної п'єси. Оскар Вайльд також використовує цитату з Гамлета, щоб описати життя Доріана. А в передмові згадується Каліббан, персонаж із шекспірівської п'єси "Буря" [24, с. 35].

"Ромео і Джульєтта", написана Шекспіром, є п'єсою про трагічне кохання. Ця вистава передвіщає фатальний кінець кохання Доріан та Сибіл, *"This play was good enough for us, Harry. It was "Romeo and Juliet"."* – *"Ця вистава була для нас доволі вдалою, Гаррі. Це "Ромео і Джульєтта".* Автор також натякає на смерть Сибіли, вживши прийом алюзії на Дездемону, яку задушив її чоловік Отелло, Офелію, яка намагається покінчити з собою та Джульєтту. Всі ці жінки помирають через кохання, натякаючи читачеві на смерть Сибіли. Також це є натяком на те, що Доріан любить Сибілу не за її душу, а за персонажів, яких вона грає, *"You said to me that Sibyl Vane represented to you all the heroines of romance – that she was Desdemona one night, and Ophelia the other; that if she died as Juliet, she came to life again as Imogen."* – *"Ви сказали, що Сибіл Вейн уособлює для вас усіх романтичних героїнь; що одного вечора вона Дездемона, іншого – Офелія; що, вмираючи Джульєттою, вона оживе Імогеною"* [12, с. 33].

Оскар Вайльд також ще на початку натякає на розв'язку роману, – одержимість мистецтвом, яка привела до катастрофи, посилаючись на Шумана, відомого німецького композитора, який був настільки закоханий у своє мистецтво, що став божевільним, *"As they entered they saw Dorian Gray. He was seated at the piano, with his back to them, turning over the pages of a volume*

of Schumann's 'Forest Scenes' – "Коли вони увійшли, вони побачили Доріана Грея. Він сидів за фортепіано, спиною до них, перегортаючи сторінки тома "Лісових сцен" Шумана." [24, с. 35].

Перекладач є посередником між читачем та автором, тож особливість перекладу алюзій полягає в тому, що у автора і читача мають бути знання з певної сфери життя, політики, історії чи літератури. Нерідко письменники у своїх творах вживають стилістичний прийом алюзії, посилаючись на тексти, що написані різними мовами, що ускладнює пошуки значення алюзії та способу її перекладу. Справжні алюзії можуть натякати на певну історичну чи міфологічну подію, або крилатий вислів письменника. Такі алюзії є загальновідомими, тож про них повинні знати читачі та письменник. Прочитавши текст з алюзивним словом, у читача виникає певна асоціація, яка порівнюється з написаним текстом, і в результаті сприйняття змісту висловлювання або тексту змінюється [5, с. 32].

2.3. Способи перекладу алюзії

При перекладі алюзії важливу роль відіграє наявність у читача достатнього багажу знань для впізнання та правильного сприйняття алюзії. Так звані "прозорі" алюзії, які є загальновідомими, є зрозумілим для перекладача і для читача перекладу, тож такі алюзії можна передати за допомогою "цитування". Якщо алюзія належить до надбань національної літератури та культури читача, то її перекладають за допомогою відповідника. Приховані алюзії, що належать до національних та індивідуальних знань, перекладають за допомогою таких способів:

1. Точне відтворення лексики з її поясненням;
2. Знаходження аналога в культурі читача;
3. Розкриття змісту алюзії [1, с. 32].

Біблійні алюзії також можна перекладати різними способами. Для сучасних читачів більшість біблійних алюзій залишаються непоміченими або незрозумілими через погане знання тексту Біблії. Наприклад, у романі Оскара

Валда "Портрет Доріана Грея" у реченні *"the trees of the garden"* – "дерева саду" можна відшукати біблійну алюзію, – "дерево життя", чий плід скуштував Доріан на початку роману, і "дерево знання", чий плід він шукатиме до кінця свого жахливого життя [8, с. 32].

Якщо алюзія є достатньо відомою, то її можна перекласти у звичайний спосіб. Наприклад, у вірші *"Nothing Gold Can Stay"* Роберта Фроста *"Then leaf subsides to leaf. / So Eden sank to grief, / So dawn goes down to day. / Nothing gold can stay."* – "Ніщо золотим не може залишитися" Роберта Фроста *"Тоді лист опускається до листа. / Так Едем тонує до горя, / Так світанок сходить до дня. / Все хороше колись закінчується."* вжито біблійну алюзію *"so Eden sank to grief"* – "Едем занурений в печаль", щоб донести до читача, що навіть Рай не може бути вічним [1, с. 32].

Перекладач в будь-якому разі повинен донести авторський мотив до читача, тож в деяких випадках автор може скоротити обсяг біблійного тексту, щоб не втомити читача. Наприклад, у реченні *"I thought sometimes I saw beyond its wild waters a shore, sweet as the hills of Beulah..."* – "Подеколи мені здавалося, що я бачу ген за розбурханими валами беріг, гарний, як рай..." перекладач замінив алюзію "Beulah", оскільки навіть для людей що читали Старий Завіт, ім'я "Бьюла" не викликало б жодних асоціацій, оскільки в українському варіанті перекладу Біблії це слово означає "заміжня" [14, с. 33].

Перекладач повинен розпізнати мету натяку в дискурсі для того, щоб відтворити авторський задум при перекладі. Однак, алюзію можна вилучити, якщо вона є зайвою для читача або замінити еквівалентом. Наприклад, у реченні *"That night, on going to bed, I forgot to prepare in imagination the Barmecide supper of hot roast potatoes..."* – "Того вечора, лягаючи спати, я навіть забула приготувати собі в уяві смачну вечерю – смажену картоплю ..." вжито алюзію на принца із "Тисячі та однієї ночі", який годував жебрака вигаданими стравами, тож в даній ситуації алюзію переклали за допомогою еквівалента "смачна вечеря". А в речення *"I feasted instead on the spectacle of ideal drawings, ... all the work of my own hands: freely pencilled houses and trees,*

picturesque rocks and ruins, Croup-like groups of cattle..." – "Натомість я наситилась видовищем чудових малюнків, які... всі були мої власні: будинки й дерева, мальовничі скелі й руїни, череди корів, як на картинах голландських художників ..." алюзія на голландського художника Альберта Купа вилучена, оскільки його ім'я невідоме для більшості читачів [1, с. 32].

Алюзію перекладають за допомогою таких основних способів перекладу, як стандартний переклад, лексико-семантична заміна, маркування та опущення [4, с. 32].

Розглянемо кожен з цих способів більш детально:

1. Стандартний переклад, а саме цитування застосовують для алюзій, які є добре знайомими для читача. До них належать біблійні, міфологічні та фольклорні алюзії.
2. Алюзія може бути замінена фразеологізмом або іншою алюзією, яка є більш зрозумілою.
3. Маркування може буди зовнішнім (за допомогою шрифту) або внутрішнім (стильовий контраст);
4. Втрата алюзії або її заміщення, у разі якщо вона є не потрібною на думку перекладача [20, с. 34].

Р. Леппігальме пропонує застосовувати такі способи перекладу алюзії:

1. Збереження алюзії: *Well, the evening began at the gentleman's club, where we were discussing Wittgenstein over a game of backgammon.* – Ну, усе почалося в замиському клубі, де ми обговорювали тези Вітгенштайна за грою в нарди. У цьому випадку алюзією є Людвіг Йозеф Йоганн Вітгенштейн – австро-англійський філософ.
2. Вилучення алюзії: *So, I say, blue M&M, red M&M, they all wind up the same color in the end.* – Я кажу, що сині цукерки, що червоні у шлунку вони всі стають однаковими. Алюзією є бренд молочно-шоколадних цукерок M&M's. У цьому випадку алюзію повністю вилучено, оскільки в Україні немає відповідника таких цукерок.

3. Використати готовий переклад: *A local man, Homer Simpson, shown here with his tongue stuck to a lamppost, has given us this videotape. It's a close encounter of the blurred kind.* – *Місцевий житель Гомер Сімпсон, якого ви бачите з приклеєним до ліхтаря язиком, передав нам цей запис під назвою "Контакти розмитого роду".* Алюзія нагадує назву фільму "Близькі контакти третього ступеня", тож в цьому випадку використано переклад назви фільму.

4. Дослівний переклад: *But first: E.T. phone Homer Simpson. Але спочатку: Прибульці достукалися до нашого сусіда Гомера Сімпсона.* Алюзією є відома фраза "E.T. phone home!" з фільму "Іншопланетянин" [10, с. 30].

Перекладаючи алюзію, перекладач повинен уявити себе на місці читача для того, щоб передбачити зрозумілість перекладу та необхідність роз'яснення. Переклад алюзії відбувається в декілька етапів. Спочатку перекладач знаходить алюзію в тексті та співвідносить з відповідним джерелом, потім визначає її функції та шукає відповідник у мові перекладу [1, с. 32].

Алюзію також можна перекладати за допомогою таких способів, як:

- 1) транскодування: *"You're as pretty as Princess Leia and as smart as Yoda"* – *"Ти вродливіша за принцесу Лею і розумніша за Йоду";*
- 2) семантичне калькування: *"I want you to welcome our prodigal son"* – *"Прошу привітати нашого блудного сина";* *"It is my Achilles' heel"* – *"Моя Ахіллесова п'ята";* *"But this man has turned every cheek on his body"* – *"Але він завжди підставляє іншу щоку";*
- 3) генералізація та конкретизація: *"I'm not saying Jezebel's easy"* – *"Я не кажу, що всі жінки погані".* (*Jezebel* – дружина біблійного царя Ахава, що є символом безчестя); *"A turkey is a bad person"* – *"Редиска – погана людина";*
- 4) переклад за допомогою аналога, якщо алюзія є маловідомою: *"Nancy Drew says that all you need to solve a mystery is an inquisitive temperament and two good friends".* *"Дар'я Донцова пише, що вбивства розкривають люди з допитливим розумом і двома друзями";* (*Nancy Drew* – це дівчинка-детектив з популярних книг, проте її ім'я є незнайомим для читача) [6, с. 32].

Отже, виявлення і переклад алюзій є нелегкою роботою і вимагає від перекладача багато зусиль. Перекладач є посередником між читачем та автором, тож особливість перекладу алюзій полягає в тому, що у автора і читача мають бути знання з певної сфери життя, політики, історії чи літератури. Особливо важкими для перекладу є перифразовані алюзії, тому зберегти оригінальність тексту вдається не завжди. Однак, всупереч тому, що біблеїзми є відомими для більшості, одна і та ж біблійна алюзія може надати дискурсу іронічне або гумористичне забарвлення. Тож, лише від правильного розуміння алюзії перекладачем залежить адекватність перекладу тої чи іншої алюзії та передача авторського задуму. До основних способів перекладу алюзії належать: стандартний переклад, заміна, маркування, втрата алюзії або її заміщення, збереження та вилучення алюзії, дослівний переклад та використання готового перекладу, транскодування, семантичне калькування, генералізація та конкретизація, переклад за допомогою аналога. Для того щоб відшукати алюзію в тексті та правильно її розпізнати, перекладач повинен бути обізнаний з історією, фольклором, літературою та мовою країни з якої він перекладає, а також з багатьма іншими сферами життя. Це набагато більше, ніж просто передати зміст тексту на іншу мову, адже фахівець повинен донести до читача задум автора, а також дух культури та атмосфери у якій він жив. Це дуже клопітка і водночас цікава робота. Перекладач повинен перекласти цей стилістичний так, щоб алюзія була зрозумілою читачу, зберігши при цьому авторський задум, що є доволі важким завданням і вимагає певних знань мови оригіналу та багатьох сфер життя.

ВИСНОВКИ

Алюзія – це вказівка на загальновідомий факт, певні події з літератури чи історії, який читач повинен розпізнати. Основна мета алюзії, – збагатити дискурс у структурному та смисловому значенні, вказати на певну подію чи персонажа. У художньому дискурсі алюзію використовують для того, щоб словесно збагатити текст, створити асоціацію у читача за допомогою натяку, досягти гумористичного, комічного та іронічного ефекту, показати свою обізнаність та начитаність. Алюзією можуть бути дані наведені до тексту, техніка побудови фрази та графічне оформлення тексту, а саме шрифт та розташування тексту на площині, а також власні надбання автора чи моменти з його життя.

Алюзію поділяють на власне алюзію, особистісну, метафоричну, імпліцитну та структурну алюзію. До основних видів алюзії належать антропоніми, топоніми, космоніми, ктематоніми, теоніми, біблійні, міфологічні, літературні, історичні та інші реалії, цитати та ремінісценції. За тематичною приналежністю алюзія поділяється на літературну, історичну, біблійну, арталюзію та особову. Літературні алюзії вживаються для скорочення розповідного дискурсу, словесного та емоційного збагачення. Історичні алюзії вказують на певних історичних діячів, події чи факти. Біблійні та міфологічні алюзії містять натяки на релігійні тексти. Вони наповнені емоціями, тож використовуються з метою надання певної характеристики героям.

Алюзія виконує концептуальну та номінативну функцію, образну та оцінну семантику і поділяється на ономасіологічну, стилістичну та риторичну. До головних функцій алюзії належать оціннохарактеризуюча, експресивна та конструктивна функції, а також уподібнення, створення комічного, гумористичного та іронічного ефекту, інформативна, поетична та емоційна функції. До текстових функцій належать текстотвірна та інтертекстуальна. В залежності від функції, алюзію поділяють на власне алюзію, особистісну,

метафоричну та імпліцитну алюзію. Креативність алюзії полягає в тому, що вона дає змогу читачу розпізнати прихований натяк, змінивши традиційний підхід до читання.

До основних способів перекладу алюзії належать стандартний переклад, лексико-семантична заміна, маркування, втрата алюзії або її заміщення, збереження та вилучення алюзії, дослівний переклад та використання готового перекладу, транскодування, семантичне калькування, генералізація конкретизація, та переклад за допомогою аналога чи опису. Стандартний переклад застосовують для алюзій, які є добре знайомими для читача. Алюзію перекладають за допомогою відповідника, якщо вона належить до надбань національної літератури та культури читача, то її. Якщо алюзія є зайвою для читача, її можна вилучити або замінити еквівалентом.

Переклад алюзії відбувається в декілька етапів. Спочатку перекладач знаходить алюзію в тексті та співвідносить з відповідним джерелом, потім визначає її функції та шукає відповідник у мові перекладу.

До основних проблем перекладу алюзії належать багатозначність деяких алюзій, одна і та ж біблійна алюзія може надати дискурсу іронічне або гумористичне забарвлення. Особливо важкими для перекладу є перифразовані алюзії. Приховані алюзії, що належать до національних та індивідуальних знань, перекладають за допомогою таких способів, як точне відтворення лексики з її поясненням, знаходження аналога в культурі читача, розкриття змісту алюзії.

У результаті виконаної роботи ми дійшли висновків, що переклад алюзії є доволі клопіткою справою, і вимагає багато зусиль від перекладача. Потрібно не лише досконало володіти англійською мовою, а й знати особливості алюзії та основні способи перекладу. Здійснюючи переклад алюзії перекладач повинен враховувати культуру країни мови оригіналу, особливості написання твору, вік читача, та сферу його обізнаності. Перекладач повинен перекласти текст оригіналу так, щоб алюзія була зрозумілою читачу, зберігши при цьому авторський задум. Це дуже клопітка і водночас цікава робота.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурковська Л. Д. Проблеми перекладу стилістичного прийому алюзії. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип.39. С. 187–190.
2. Пухонська О. Я. Алюзія як феномен "чужого" мовлення в семантичному полі сучасних поетичних текстів. *Наукові записки*. Серія: Філологія. 2012. Вип. 31. С. 92–94.
3. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Київ. 2003 р.
4. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
5. Хавкіна О.М., Малюта М. Алюзія у рекламних текстах. *Гуманітарна освіта у вищих навчальних закладах*. Київ, 2011. Вип. 23. С. 66–72.
6. Білецька К. В. Проблема відтворення алюзії у процесі перекладу мультфільмів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Сер.: Філологія. 2013. Вип. 37. С. 54–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_37_19.
7. Бавдис М. М. Особливості перекладу алюзивної мовної гри. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка" (філологічні науки)*. URL: http://www.rusnauka.com/40_NNM_2015/Philologia/3_2018_64.doc.htm
8. Дзера О. В. Біблійний інтертекстуальний простір роману "Портрет Доріана Грея" О. Вайлда і його українського перекладу. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 159–167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/infil_2013_125_25.
9. Кузнєцова Г. В. Алюзія як лінгвістичне явище. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. 2014. Вип. 9. С. 89–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_9_24
10. Монастирецька Г. В. Креативність як лінгвістичний феномен. *Лінгвістичні студії*. 2008. Вип. 17. С. 39–44 URL: <http://litmisto.org.Ua/?p=8038>
11. Мурава Ю. І., Кульчицька О. О. Алюзія у романі Річарда Адамса "Watership down". *Наукові записки Національного університету "Острозька*

академія". 2014. Серія: Філологія. Вип. 44. С. 200–202. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n44/61.pdf>

12. Ніколенко О. М. Імпресіоністичний інтертекст у романі О. Уайльда "Портрет Доріана Грея" / О. М. Ніколенко, Г. М. Таловиря, І. М. Тимінська // *Філологічні науки: наук. журн.* / Полтав. нац. пед. університет імені В. Г. Короленка. 2020. Вип. 32. С. 41–48. URL: http://philstudies.pnpu.edu.ua/article/view/202449/pdf_36

13. Прокопець М. І. Інтертекстуальність та алюзія: особливості прояву та виявлення (на матеріалі англійськомовного комерційного рекламного дискурсу). *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки* : Філологічні науки. Мовознавство. 2012. № 6. С. 183–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2012_6_43.

14. Сидоренко С.І. Відтворення інтертекстуальності роману Ш. Бронте "Джен Ейр" в українському перекладі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки). Частина I*. 2010. Вип. 13 (200). С. 150–156. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/9816/1/Відтворення%20інтертекстуальності%20в%20українському%20перекладі.pdf>

15. Снітовська О. Й. Алюзія як засіб інтелектуалізації літературно-художнього тексту (на матеріалі роману Ліни Костенко "Записки українського самашедшого"). *Наукові записки національного університету "Острозька академія"*. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 36. С. 225–228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_71.

16. Солошенко В. В., Яшкіна В. В. Алюзія як зміст у змісті: ще раз про твори О. Вайльда. *Збірник наукових праць: Англістика та американістика*. Випуск 15. 2018. С. 156–161. URL: <https://core.ac.uk/doi/wnload/pdf/234438224.pdf>

17. Ткаченко Н. Д. *Лінгвокультурні функції алюзії в художньому тексті (на матеріалі англійської мови Великої Британії та США). Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2015. Вип. 28. С. 187–198. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2015_28_20.

18. Ярема О. Б. Літературознавча парадигма дослідження алюзії. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія: Філологія. 2012. Вип. 29. С. 393–395. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_29_131
19. Ясинецька Н. А. Запозичення англомовних алюзивних неологізмів як стратегія українського медіа-мовлення. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2011. Вип. 6. С. 540–546. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2011_6_80
20. Алюзії або "великодні яйця" перекладу URL: <https://everest-center.com/alyuziyi-abo-velikodni-yajtsya-perekladu/>
21. Що таке ІЛЮЗІЯ, АЛЮЗІЯ URL: <http://slovopedia.org.ua/32/53382/30964.html>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

22. Austen J. "Pride and prejudice". Wordsworth Editions. 2007, 327 p.
23. Hemingway E. "Cat in the rain". Obelisk Publishing. 2017. 60 p.
24. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. Broadview Press, 1998. 279 p.